

УДК 343.13:347.965:355.01

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.3.41>

УГОДА ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЯК ОДНА З КОМПРОМІСНИХ ФОРМ ВИРІШЕННЯ ПРАВОВОГО КОНФЛІКТУ У ВОЄННИЙ ЧАС

Цигікало Г.Д.,*курсант факультету підготовки фахівців**для органів досудового розслідування**Національної поліції України**Дніпровського державного університету внутрішніх справ*

ORCID: 0009-0000-2763-2057

Федченко В.М.,*кандидат юридичних наук, доцент,**професор кафедри кримінального процесу**Дніпровського державного університету внутрішніх справ*

ORCID: 0000-0003-4006-3535

Цигікало Г.Д., Федченко В.М. Угода про визнання винуватості у кримінальному провадженні як одна з компромісних форм вирішення правового конфлікту у воєнний час.

У статті розглядається інститут угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні як одна з компромісних форм вирішення правового конфлікту в умовах воєнного стану. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю забезпечення ефективності та оперативності правосуддя в період збройної агресії, коли навантаження на правоохоронну систему суттєво зростає, а ресурси держави обмежені. Аналізуються нормативно-правові засади укладення угоди про визнання винуватості, зокрема положення Кримінального процесуального кодексу України, судову практику та підходи науковців щодо природи цієї угоди як прояву процесуального компромісу. Особливу увагу приділяється особливостям реалізації такого інституту під час воєнного стану, коли держава вимушена шукати баланс між забезпеченням справедливості, дотриманням прав людини та потребою швидкого реагування на кримінальні правопорушення. У статті розкривається сутність угоди як інструменту, що дозволяє уникнути затягування судових процедур, зменшити навантаження на суди та органи досудового розслідування, а також сприяє ресоціалізації осіб, які визнають свою вину. Здійснено аналіз ризиків, пов'язаних із можливим зловживанням угодами у воєнний час, зокрема щодо справ, які мають суспільний резонанс або стосуються злочинів проти основ національної безпеки. Обґрунтовується, що застосування угоди про визнання винуватості у таких умовах має здійснюватися з дотриманням принципів змагальності, добровільності та пропорційності покарання. У результаті зроблено висновок, що дана форма процесуального компромісу є важливим елементом сучасної кримінальної політики України, яка орієнтується на гуманізацію та ефективність правосуддя навіть за умов воєнного стану. Додатково підкреслюється важливість розвитку правосвідомості громадян, удосконалення судової практики, підвищення кваліфікації правників, зміцнення гарантій законності, об'єктивності, прозорості, довіри та стабільності правового регулювання у сфері кримінального процесу, а також впровадження інноваційних механізмів цифровізації правосуддя.

Ключові слова: угода про визнання винуватості; кримінальне провадження; процесуальний компроміс; воєнний стан; ефективність правосуддя; кримінальна політика; права людини.

Tsygikalo G.D., Fedchenko V.M. Plea agreement in criminal proceedings as one of the compromise forms of legal conflict resolution in wartime.

The article examines the institution of plea bargaining in criminal proceedings as one of the compromise forms of resolving legal conflicts under martial law. The relevance of the study is driven by the need to ensure the effectiveness and efficiency of justice during armed aggression, when the burden on the law enforcement system significantly increases, and state resources are limited. The article analyzes the legal framework for concluding plea agreements, in particular the provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine, judicial practice, and scholars' approaches regarding the nature of this agreement as a manifestation of procedural compromise. Special attention is paid to the specifics of implementing this institution during martial law, when the state is forced to seek a balance between

ensuring justice, respecting human rights, and the need for a swift response to criminal offenses. The article reveals the essence of an agreement as a tool that allows avoiding drawn-out judicial proceedings, reducing the burden on courts and pre-trial investigation bodies, and also contributing to the resocialization of individuals who admit their guilt. An analysis of the risks associated with the possible abuse of agreements during wartime is conducted, particularly regarding cases that have public resonance or relate to crimes against the foundations of national security. It is argued that the application of plea agreements under such conditions should be carried out in compliance with the principles of adversarial proceedings, voluntariness, and proportionality of punishment. As a result, it was concluded that this form of procedural compromise is an important element of modern criminal policy in Ukraine, which focuses on the humanization and efficiency of justice even under martial law. Additionally, the importance of developing citizens' legal awareness, improving judicial practice, enhancing the qualifications of lawyers, strengthening guarantees of legality, objectivity, transparency, trust, and stability of legal regulation in the field of criminal procedure, as well as implementing innovative mechanisms for the digitalization of justice, is emphasized.

Key words: plea agreement; criminal proceedings; procedural compromise; martial law; efficiency of justice; criminal policy; human rights.

Постановка проблеми. Сучасні умови воєнного стану в Україні вимагають від системи кримінального правосуддя пошуку ефективних і гнучких механізмів вирішення правових конфліктів. Одним із таких інструментів є угода про визнання винуватості, що дозволяє досягти процесуального компромісу між стороною обвинувачення та обвинуваченим. Проте у практичній реалізації цього інституту виникає низка проблем, пов'язаних із забезпеченням добровільності, справедливості та законності таких угод, особливо за умов обмежених можливостей контролю в період воєнного стану. Існує ризик формального підходу до їх укладення або використання угод як засобу штучного прискорення розгляду справ без належної оцінки доказів. Отже, постає необхідність комплексного наукового осмислення ролі угоди про визнання винуватості як компромісного засобу вирішення правового конфлікту у кримінальному провадженні в умовах війни.

Мета дослідження – здійснити правовий аналіз угоди про визнання винуватості як однієї з компромісних форм вирішення правового конфлікту у кримінальному провадженні під час воєнного стану. Внести пропозиції щодо реалізації її положень угоди про визнання винуватості з дотриманням принципів законності, справедливості та захисту прав особи у кримінальному провадженні.

Стан опрацювання проблематики. Проблематика угоди про визнання винуватості у кримінальному процесі України є предметом дослідження багатьох вітчизняних учених, які розглядають її як інструмент реалізації принципу процесуальної економії та компромісу між сторонами. В. Шибіко підкреслює необхідність забезпечення добровільності укладення таких угод і недопущення тиску на обвинуваченого з боку сторони обвинувачення [1]. На думку І. Крицької, угоди у кримінальному процесі мають подвійний характер – як прояв диспозитивності сторін і як засіб оптимізації судового навантаження [2]. В. Сташин розглядає інститут угод у контексті філософії компромісу в кримінальному правосудді, що є особливо актуальним у кризових соціально-правових умовах [3]. У цілому, наукова спільнота сходиться на тому, що питання правового регулювання та практичного застосування угоди про визнання винуватості потребує подальшого осмислення з урахуванням сучасних викликів, пов'язаних із воєнними реаліями.

Виклад основного матеріалу. Інститут угоди про визнання винуватості (англ. plea bargaining) виник у межах англо-американської правової системи у XIX столітті як механізм спрощення кримінального процесу та зниження навантаження на суди. У Сполучених Штатах Америки цей інститут набув найбільшого поширення, і сьогодні приблизно 90–95% кримінальних проваджень вирішуються шляхом укладення таких угод [4, с. 178].

Слід зазначити, що ще до ухвалення КПК України 2012 року у національному кримінальному процесі вже існували окремі прояви консенсуального правосуддя. Зокрема, КПК України 1960 року містив норми, які дозволяли звільнення від кримінальної відповідальності у випадках щирої каяття, примирення обвинуваченого з потерпілим, передачі особи на поруки або застосування до неї примусових заходів виховного характеру. Водночас ці правові механізми не мали договірної природи та не передбачали узгодження виду чи міри покарання між сторонами [5, с. 89].

Угода про визнання винуватості являє собою процесуальну домовленість між прокурором та обвинуваченим, відповідно до якої останній визнає свою вину в обмін на пом'якшення покарання або відмову від частини висунутих обвинувачень. На сьогодні відсутні уніфіковані підходи та методичні рекомендації щодо практичного застосування цього інституту. У зв'язку з цим виникає потреба у ґрунтовному науковому дослідженні його сутності, правової природи та ролі в системі кримінального процесу. Таке дослідження має стати основою для формування дієвих пропозицій і

практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення правового регулювання та застосування угод про визнання винуватості [6, с. 50].

Угода про визнання винуватості є особливою формою здійснення кримінального провадження, що базується на принципі диспозитивності та передбачає досягнення компромісу між стороною обвинувачення і стороною захисту. Згідно зі ст. 468 КПК України, така угода укладається між прокурором та підозрюваним або обвинуваченим і передбачає узгодження умов притягнення останнього до відповідальності залежно від його поведінки після початку кримінального провадження чи після отримання письмового повідомлення про підозру, зокрема щодо співпраці у розкритті злочину [7].

Як зазначає О. Лесяк, угода про визнання винуватості є однією з компромісних форм урегулювання кримінально-правового конфлікту між державою та правопорушником, застосування якої ґрунтується на певних підставах і умовах. Дослідниця підкреслює необхідність чіткого дотримання встановлених законом вимог, оскільки саме вони визначають можливість і доцільність укладення такої угоди у конкретному кримінальному провадженні [8, с. 46].

На думку К.О. Довбенка, інститут угоди про визнання винуватості є досить суперечливим як у теоретичному, так і в практичному аспектах. Така неоднозначність зумовлена відмінностями у правових системах різних держав, де цей інститут функціонує за власними правилами, а також різним рівнем правосвідомості населення, що безпосередньо впливає на частоту його застосування та результати реалізації на практиці [9, с. 305].

П.В. Холодило визначає угоду про визнання винуватості як домовленість між прокурором і підозрюваним (або обвинуваченим), за якою особа визнає свою вину та сприяє розкриттю кримінального правопорушення в обмін на попередньо узгоджене покарання [10, с. 195].

Угода про визнання винуватості має складну правову природу, оскільки поєднує в собі риси як договірних відносин, так і публічно-правових елементів. З одного боку, вона ґрунтується на взаємному узгодженні волі сторін щодо умов притягнення підозрюваного чи обвинуваченого до відповідальності, що властиво договірним відносинам. З іншого боку, така угода укладається в межах кримінального провадження, яке має публічно-правовий характер, і набуває чинності лише після її затвердження судом, що здійснює перевірку законності її укладення [11, с. 156].

Окремим важливим аспектом питання застосування угоди про визнання винуватості є специфіка судового контролю за законністю її укладення. Згідно з ч. 7 ст. 474 КПК України, суд зобов'язаний перевірити угоду на відповідність вимогам КПК та/або закону. Суд відмовляє у затвердженні угоди у випадках, коли: її умови суперечать положенням КПК чи закону, зокрема містять неправильну правову кваліфікацію кримінального правопорушення; зміст угоди не відповідає суспільним інтересам; порушує права, свободи або інтереси сторін чи інших осіб; є підстави вважати, що угода укладена недобровільно або сторони фактично не примирилися; існує очевидна неможливість виконання обвинуваченим своїх зобов'язань за угодою; або відсутні фактичні підстави для визнання особи винуватою [7].

Угоди про визнання винуватості класифікуються за різними ознаками. По-перше, за ініціатором укладення – угоди можуть укладатися за ініціативою прокурора або за ініціативою підозрюваного (обвинуваченого). По-друге, за часом укладання – під час досудового розслідування або після його завершення до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку. По-третє, за кількістю учасників – з однією особою, декількома особами або зі всіма членами кримінальної групи. По-четверте, за обсягом співпраці – для досягнення тактичних чи стратегічних завдань розслідування, а також для вирішення питань, пов'язаних з іншими кримінальними правопорушеннями. По-п'яте, за тривалістю співпраці – короткострокова, обмежена періодом розслідування, або тривала, що продовжується після його завершення. Нарешті, за характером – угоди можуть передбачати обов'язок підозрюваного чи обвинуваченого сприяти викриттю злочинів, скоєних іншими особами, або не містити такого обов'язку [12, с. 192].

Етапи укладання угоди про визнання винуватості включають: 1) ініціацію укладення угоди однією зі сторін кримінального провадження; 2) досягнення згоди сторін на проведення переговорів; 3) з'ясування та документальне закріплення фактичних обставин справи у матеріалах провадження; 4) визначення кваліфікації вчиненого злочину; 5) визнання підозрюваним або обвинуваченим суті та змісту пред'явленої підозри чи обвинувачення; 6) досягнення двосторонньої домовленості; 7) підготовку та узгодження проекту угоди; 8) подання підписаної угоди на затвердження судом [13, с. 179].

Найпоширенішими випадками зловживання процесуальними правами з боку прокурора є ініціювання та укладення угоди про визнання винуватості не з метою забезпечення процесуальної економії, а для уникнення дослідження всіх доказів у судовому засіданні. Це може відбуватися тоді, коли прокурору відомі недоліки досудового розслідування (наприклад, слідчі помилки), які вже неможливо виправити, і він не бажає, щоб суд про них дізнався. У таких ситуаціях прокурору

часто складно обґрунтовано визначити наявність суспільного інтересу, передбаченого пп. 3 та 4 ч. 1 ст. 470 КПК України. Відповідно, обґрунтувати необхідність укладення такої угоди перед керівником прокуратури під час розгляду проектів угод про визнання винуватості (згідно з п. 9.16 Наказу Генерального прокурора № 309 від 30.09.2021 р. «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні») також буває непросто [14], так і суду.

Йдеться про так зване «штучне» створення преюдиції, коли сторона обвинувачення, порушуючи загальні принципи преюдиції, намагається використати обвинувальний вирок, яким затверджено угоду про визнання винуватості, для обмеження прав особи, яка не брала участі у відповідному кримінальному провадженні. Такі ситуації виникають, коли прокурор у формулюванні обвинувачення посилається на фактичні обставини, встановлені щодо іншої особи, і вказує на її причетність до певного кримінального правопорушення. Подібна практика суперечить загальним правилам преюдиції, адже вирoki, ухвалені у спрощеному порядку без повноцінного дослідження доказів, не можуть мати преюдиційного значення. Це, своєю чергою, порушує положення статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка гарантує право на справедливий судовий розгляд [15, с. 67–73].

Слід визнати, що досягнення компромісу між сторонами обвинувачення та захисту не завжди узгоджується з інтересами потерпілого. Сучасна змагальна модель кримінального процесу певною мірою має дискримінаційний характер щодо потерпілого, адже його процесуальні права істотно обмежені – він не виступає повноцінною стороною провадження і часто залишається сам на сам зі своїми проблемами, не отримуючи належної підтримки з боку органів кримінальної юстиції [16, с. 178, 181]. Для отримання компенсації потерпілий змушений неодноразово з'являтися до слідчого та суду, де може зазнавати тиску з боку підозрюваного (обвинуваченого) або його оточення. У результаті виникає явище «вторинної віктимізації» – коли сам процес кримінального провадження, незалежно від його підсумків, стає для потерпілого важким випробуванням, своєрідним «покаранням». Таким чином, беручи участь у досудовому розслідуванні та судовому розгляді (даючи свідчення, беручи участь у слідчих чи інших процесуальних діях, з'являючись до суду тощо), потерпілий зазнає повторних страждань, при цьому фактично не отримуючи адекватного відшкодування моральної чи матеріальної шкоди, спричиненої процесуальними труднощами [17, с. 21].

Висновки. Угода про визнання винуватості є дієвим правовим інструментом забезпечення процесуальної економії, досягнення компромісу між стороною обвинувачення та захисту, а також реалізації принципу гуманізації кримінальної юстиції. Проведене дослідження дозволило встановити, що в умовах воєнного стану цей інститут набуває особливої ваги, оскільки сприяє швидкому та ефективному реагуванню на кримінальні правопорушення за одночасного дотримання гарантій прав людини.

Правовий аналіз положень Кримінального процесуального кодексу України, судової практики та наукових підходів довів необхідність підвищення рівня судового контролю за законністю укладення угод, забезпечення їх добровільності та відповідності суспільним інтересам. Для реалізації угоди про визнання винуватості відповідно до принципів законності, справедливості та захисту прав особи доцільно: удосконалити законодавче регулювання процедур затвердження угод судом, зокрема щодо перевірки добровільності, обґрунтованості та пропорційності покарання; розробити єдині методичні рекомендації для прокурорів і суддів стосовно критеріїв оцінки доцільності укладення угод; посилити гарантії участі потерпілих у процесі погодження угоди, забезпечивши їхнє право на висловлення позиції, отримання компенсації та захист від вторинної віктимізації; упровадити сучасні електронні інструменти контролю за процедурою укладення угод, що сприятиме підвищенню рівня прозорості, довіри суспільства та ефективності кримінального правосуддя.

Отже, інститут угоди про визнання винуватості в умовах воєнного стану може ефективно функціонувати лише за умови комплексного дотримання принципів законності, справедливості, змагальності та добровільності, що забезпечить оптимальний баланс між публічними інтересами держави та правами учасників кримінального провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шибіко В.П. Визнання винуватості і відмова від судового розгляду у кримінальному провадженні України. Тези Міжнародної науково-практичної конференції «Процесуальне законодавство: шляхи уніфікації та реформування», присвяченої пам'яті професора Павла Заворотька. 6 грудня 2019 року, м.Київ. К.: Юрінком Інтер, 2020. URL: : http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2020_11_11.
2. Пропозиції змін до законодавства в рамках Державної антикорупційної програми на 2023-2025 рр. з питань надання можливості укладання угоди про визнання винуватості у кримінальних провадженнях, віднесених до підслідності НАБУ, за умови повного або часткового

- відшкодування збитків чи заподіяної шкоди, а також покладення повноваження щодо вирішення спорів про підслідність у кримінальних провадженнях, що можуть належати до підслідності НАБУ, виключно на Генерального прокурора та його заступника – керівника САП, Міністерство юстиції України, (Виконавці: ст.викл. Крицька І.О., квітень 2023 р.) URL: Про затвердження Державної антик... | від 04.03.2023 № 220.
3. Сташис В.В., Тацій В.Я. Кримінальне право України: загальна частина. Харків. 2010. «Право». Рецензенти: Костенко О.М., Мисливий В.А., Музика А.А. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI-2010/UgolovPravoZag.pdf.
 4. Тюрін Г.Є. Організаційно-правові основи участі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод: монографія. Харків: Право, 2015. 288 с. URL: 1-17.pdf.
 5. Трекке А.С. Кримінальне провадження на підставі угоди про визнання винуватості: дис. канд. юрид. наук. Ірпінь, 2018. 247 с. URL: dis-ilovepdf-compressed.pdf.
 6. Мухін В., Штанько А. Інститут угоди про визнання винуватості у кримінальному процесі. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. No 3, с. 46–51. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vnapu_2013_3_10.pdf.
 7. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
 8. Леляк О. Підстави та умови укладення угоди про визнання винуватості. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. No 2, с. 40–48. URL: <https://www.academia.edu/15750084B8>.
 9. Довбенко К.О. Угода про визнання винуватості у кримінальному процесі України. *Молодий вчений*. 2017. No 4, с. 303–306. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/molv_2017_4_73.pdf.
 10. Холодило П.В. Кримінальне провадження на підставі угод про визнання винуватості: дис. канд. юр. наук: 12.00.09. Київ, 2017. 296 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0417U003763>.
 11. Гловюк І.В. Кримінально-процесуальні функції: теоретико-методологічні засади і практика реалізації: дис. д-ра юрид. наук. Одеса, 2016. 602 с. URL : (PDF) Гловюк І.В. Кримінально-процесуальні функції: теоретико– методологічні засади і практика реалізації: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2016. – 602 с.
 12. Турман Н. Поняття та значення угоди про примирення у кримінальному процесі України. *Підприємництво, господарство і право*. No 12. 2017, с. 273–277. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/12/58.pdf>.
 13. Кріпак А.А. Деякі особливості укладання угоди про визнання винуватості у кримінальному процесі України через призму зарубіжного досвіду. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2017. No 1, с. 170–181. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/bpau_2017_1_24.pdf.
 14. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні: наказ Генерального прокурора № 309 від 30 вересня 2021 р. № 309. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0309905-21#Text>.
 15. Сидій Я.В. Щодо питання преюдиціальності вироку на підставі угоди про визнання винуватості. *Вісник Академії адвокатури України*. 2021. № 1. С. 67–73. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-8/117>.
 16. Щиголь О. Нова концепція процесуального становища потерпілого та його представників у кримінальному провадженні з урахуванням засади процесуального віктимцентризму. *Юридичний вісник*. 2021. № 2. С. 177–185 URL: <http://yuv.onua.edu.ua/index.php/yuv/article/download/2171/2379>.
 17. Присяжнюк Т.І. Потерпілий від злочину: проблеми правового захисту. Київ: Центр учбових програм, 2007. 239 с.